

انجمن ایرانی حقوق جزا

نشریه علمی

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال شانزدهم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۴، پیاپی ۳۲

دانشگاه گیلان

صفحات مقاله: ۷-۳۱

مقاله پژوهشی

بررسی تأثیر بازی‌های بومی و محلی بر پیشگیری از بزهکاری مورد پژوهی: بازی‌های محلی منطقه سیستان

۱- سعید گوهری *

استادیار، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. (نویسنده مسئول)

✉ sgohari@uoz.ac.ir

۲- سید مرتضی محمدی

استادیار، گروه آمار، دانشکده علوم پایه، دانشگاه زابل، زابل، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۹/۹

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴/۰۳/۱۰

چکیده:

این پژوهش با هدف بررسی نقش بازی‌های بومی و محلی در پیشگیری از بزهکاری در منطقه سیستان انجام شد. روش تحقیق پیمایشی - همبستگی بود. جامعه آماری شامل معلمان، مربیان ورزشی و فعالان فرهنگی در سال ۱۴۰۳ است. که بر اساس نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند و فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق‌ساخته ۱۹ گویه‌ای با طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت بود. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد بازی‌های بومی و محلی از طریق چهار مؤلفه تعلق اجتماعی، تقویت مهارت‌های ارتباطی، تقویت هویت فرهنگی و کاهش فرصت‌های جرم‌زا بر پیشگیری از بزهکاری تأثیر دارند. یافته‌های رگرسیونی بیانگر تأثیر هویت فرهنگی (۰/۷۳۵)، تعلق اجتماعی (۰/۷۲۶)، کاهش فرصت‌های جرم‌زا (۰/۶۵) و تقویت مهارت‌های اجتماعی (۰/۶) بر کاهش بزهکاری است.

واژگان کلیدی: بازی‌های بومی و محلی، پیشگیری از بزهکاری، انسجام اجتماعی، هویت فرهنگی، آسیب‌های اجتماعی در جامعه مدرن.

مقدمه

پیشگیری از بزهکاری به عنوان یکی از معضلات اجتماعی، همواره در کانون توجه سیاست‌گذاران، جامعه‌شناسان، روان‌شناسان، و متولیان فرهنگی قرار داشته است. سیاست‌گذاران همواره تلاش کرده‌اند تا با شناسایی عوامل نقش‌آفرین و زمینه‌ساز شکل‌گیری رفتارهای بزهکارانه به تدوین برنامه‌هایی بپردازند که ثمره آن، کاهش بزهکاری در جامعه باشد. این تلاش‌ها، ابعاد مختلفی مانند بررسی محیط‌های اجتماعی، بزهکار، بزه دیده را در بر می‌گیرد. مقوله فرهنگ و بکارگیری ظرفیت‌های موجود فرهنگی در بطن جامعه، از این رویکرد مستثنی نبوده است. چرا که بعد فرهنگ یک رویکرد کارآمد و پایدار در عرصه پیشگیری از جرم تلقی می‌شود (Najafi Tavana, 2012:59). ظرفیت فرهنگ در حوزه پیشگیری از جرم می‌تواند بسترهای گرایش افراد به دنیا بزهکاری را به شدت در مسیر نزولی قرار دهد. به‌ویژه آنکه این گزاره در اغلب یافته‌های تحقیقاتی تکرار شده است و نشان می‌دهد که ظرفیت فرهنگی جامعه می‌تواند بر کاهش فرصت‌های مجرمانه و تقویت هنجارهای اجتماعی اثر گذار باشد (Masiro, 2022: 1076). در این میان، بازی‌های بومی و محلی به عنوان یکی از جلوه‌های فرهنگی مفرح در جوامع محلی که زمینه‌ساز تقویت هویت فرهنگی و انسجام اجتماعی می‌شود (Hedayatnia et al., 2024:1)، ظرفیت پنهانی در حوزه پیشگیری از جرم است که مورد بی‌مهری تحقیقات حوزه پیشگیری از جرم قرار گرفته است. تأمل در کارکردهای این ظرفیت ارزشمند نشان می‌دهد که تقویت این بازی‌ها در ساختار جامعه می‌تواند باعث تقویت روحیه همکاری، احترام به قواعد عرفی و ایجاد تمرین جهت خود کنترلی در بستر همگرایی مثبت افراد با یکدیگر را به دنبال داشته باشد. در حوزه جرم‌شناسی انتقادی، بر اهمیت نقش مداخله‌های ورزش محور بر کاهش پیشگیری از جرم تأکید شده است. به نحوی که برخی ابراز عقیده کرده‌اند که یکی از جایگزین‌های مهم نظام کیفری سزا دهند در حوزه پیشگیری از جرم، برنامه‌های ورزش محور است که باید سیاست‌گذار آن را به عنوان بخشی از برنامه‌های گسترده‌تر پیشگیری از جرم، تنظیم‌گری و کنترل اجتماعی در نظر بگیرد. زیرا، مداخله‌های ورزش محور به عنوان ساز و کارهای کنترلی به گونه‌ای عمل می‌کنند که در چارچوب آن، جوانان مشکل‌ساز یا محروم بدون آنکه برچسب خطرناک دریافت کنند، شناسایی، نظارت و کنترل می‌شوند. (Danesh Nari, 2024:164). علاوه بر این، فعالیت‌های ورزشی و بدنی، می‌تواند از طریق توزیع فرصت‌های مشروع، کاهش طرد اجتماعی و مقابله با شرایط ساختاری مانع از شکل‌گیری بسترهای مولد بزهکاری شوند (Danesh Nari, 2024:289).

با وجود اینکه در ثبت و شناسایی کارکردهای بازی‌های بومی و محلی موفقیت‌های قابل توجهی حاصل شده است. اما عواملی مانند: نبود برنامه‌ریزی، عدم آگاهی از روش اجرای بازی‌ها، و کم‌توجهی رسانه‌ها به نقش این بازی‌ها در توسعه گردشگری (Ghafouri, 2014: 153)، در کنار مسائل مدیریتی، سازمانی، فرهنگی، فردی، محیطی و روانی، باعث شده تا اهمیت بازی‌های محلی در سیاست‌گذاری اجتماعی (به‌ویژه در زمینه پیشگیری از جرم) نادیده گرفته شود (Andam et al., 2015: 61). این غفلت در منطقه سیستان، که برخوردار از پیشینه‌ی غنی در حوزه فرهنگ عامه و آداب و رسوم بومی و محلی است، جلوه‌گری بیشتری دارد. بازی‌های محلی مانند: (کلا کلا، چل بازی، چوب بازی، قله پود، چل وشکه، کشتی کچ گردون) نمادهایی از آداب و فرهنگ اجتماعی می‌توانند به عنوان یک راهبرد پیشگیرانه در حوزه پیشگیری فرهنگی و اجتماعی از جرم در نظر گرفته شود. با این حال، عدم برنامه‌ریزی برای احیای این بازی‌ها، باعث تضعیف نقش آن در کاهش تنش‌های اجتماعی و تقویت انسجام فرهنگی در میان اقشار مختلف جامعه از جمله کودکان را به دنبال داشته است (Kazemi et al., 2017: 593). نادیده گرفتن ورزش‌های بومی در سیاست‌گذاری‌ها، به‌ویژه در جوامع حاشیه‌نشین و گروه‌های کم‌برخوردار که با کمبود فعالیت‌های فرهنگی و بیکاری مواجه هستند، می‌تواند منجر به افزایش گرایش افراد به رفتارهای مجرمانه شود (Zolfaghari, 2020: 117). پیامد این وضعیت، تضعیف فرهنگ همزیستی مسالمت‌آمیز در جامعه است (Hedayatnia et al., 2024: 115). با توجه به اهمیت انکارناپذیر ورزش‌های بومی و محلی در غنی‌سازی فرهنگ و ایجاد همبستگی اجتماعی، و با در نظر گرفتن تأثیرات منفی نادیده گرفتن این ظرفیت‌ها در سیاست‌گذاری‌ها، پژوهش حاضر با انگیزه‌ی عمیق‌تری شکل گرفته است. این تحقیق به طور ویژه به بررسی تأثیرات بازی‌های بومی و محلی منطقه سیستان بر فرایند پیشگیری از بزهکاری می‌پردازد.

هدف اصلی ما این است که با تکیه بر شواهد میدانی دقیق و تحلیل محتوایی جامع، ابعاد چندگانه‌ی فرهنگی و اجتماعی این بازی‌ها را به طور کامل واکاوی کنیم. در ادامه، تلاش خواهیم کرد تا بر اساس یافته‌های حاصل از این تحلیل‌ها، راهکارهای عملی و مؤثری برای ادغام و بهره‌گیری از این میراث گران‌بهای فرهنگی در نظام‌های تربیتی و برنامه‌های پیشگیرانه ارائه دهیم. در همین راستا، این پژوهش در پی یافتن پاسخی مستدل و جامع برای پرسش اساسی زیر است: چگونه می‌توان رابطه‌ی میان بازی‌های بومی و محلی منطقه سیستان و کاهش رفتارهای بزهکارانه را با استفاده از رویکردهای میدانی و تحلیلی تبیین نمود؟

۱. پیشینه‌ی پژوهش

هدایت‌نیا و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه‌ی بین بازی‌های بومی و محلی بر هویت فرهنگی و اجتماعی شهروندان استان خوزستان» با بهره‌گیری از ابزارهای پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته‌ی بازی‌های بومی و محلی با ۱۴ گویه و پرسش‌نامه‌ی استاندارد هویت فرهنگی طاهری و استفاده از روش آماری استنباطی معادلات ساختاری روش مربعات جزیی به بررسی تأثیر بازی‌های بومی و محلی بر هویت فرهنگی و اجتماعی شهروندان پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش آنان نشان داد بازی‌های محلی به‌عنوان میراث گران‌بهای فرهنگی نسل‌های گذشته می‌تواند نقش ویژه‌ای در احیاء هویت فرهنگی و اجتماعی اقوام مختلف ساکن در استان داشته باشد.

سفیدگر و همکاران (۲۰۲۳) در تحقیقی با عنوان «تأثیر بازی‌های بومی و محلی در کیفیت اوقات فراغت و نیک‌زیستی فردی دانش‌آموزان (مطالعه‌ی موردی: دانش‌آموزان دختر مقطع ابتدایی شهرستان سلماس)» با توسل به ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه‌های محقق ساخته‌ی کیفیت اوقات فراغت و پرسش‌نامه‌ی استاندارد نیک‌زیستی جان تراویس به بررسی مؤلفه‌های کیفیت اوقات فراغت و نیک‌زیستی فردی جامعه هدف پرداخته‌اند. برون داد تحقیق آنان نشان داد که بازی‌های بومی و محلی در کیفیت اوقات فراغت و نیک‌زیستی فردی دانش‌آموزان دختر ابتدایی تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد.

کامرون ۱ و مک‌دوگال ۲ (۲۰۰۰) در پژوهشی با عنوان «پیشگیری از جرم از طریق ورزش و فعالیت بدنی» به بررسی پیامدهای فعالیت‌های ورزشی بر پیشگیری از جرم و بزهکاری در میان افرادی که در جشنواره‌های سنتی بومیان استرالیا شرکت داشته‌اند پرداخته‌اند. یافته‌های این تیم تحقیقاتی نشان داد برگزاری جشنواره‌های ورزشی در جوامع بومی استرالیا به‌عنوان محرکی برای انسجام اجتماعی و سنتی عمل می‌کند و باعث می‌گردد در طول برگزاری جشنواره رفتارهای انحرافی مانند استعمال مشروبات الکلی و خشونت به شدت کاهش یابد.

اکبر ۳، زوک ۴ و تسوجی ۵ (۲۰۲۰) در مقاله با عنوان «تأثیرات سلامت و تندرستی تجربیات فعالیت بدنی سنتی بر جوانان بومی: یک بررسی سیستماتیک» به بررسی تأثیرات جامع سلامتی و تندرستی فعالیت‌های بدنی سنتی بر جوانان بومی از مناطق جغرافیایی خاص آمریکای شمالی و اقیانوسیه پرداخته‌اند. یافته‌های آنان نشان داد که انجام این فعالیت‌ها پیامدهای عاطفی، ذهنی و معنوی متعددی مثبتی در روابط خانوادگی و اجتماعی به دنبال دارد.

مرور انتقادی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات مربوط به بازی‌های بومی و محلی عمدتاً در چارچوب رویکردهای کارکردی و اثبات‌گرا انجام شده و تمرکز آن‌ها بر پیامدهای فرهنگی، تربیتی و سلامت‌محور این بازی‌ها بوده است، در حالی که از منظر جرم‌شناسی انتقادی، بزهکاری نه صرفاً محصول کنش فردی، بلکه برآمده از شرایط ساختاری، نابرابری‌های اجتماعی و فرایندهای طردشدگی است. در این چارچوب، بازی‌های بومی و محلی می‌توانند به‌عنوان شکلی از سرمایه فرهنگی و کنش جمعی، ظرفیت مداخله در بازتولید نظم اجتماعی و کاهش زمینه‌های ساختاری بزهکاری را داشته باشند؛ با این حال، ادبیات موجود کمتر به این

1. Cameron
2. MacDougall
3. Akbar
4. Zuk
5. Tsuji

ظرفیت از زاویه نقد قدرت، کنترل اجتماعی رسمی و سازوکارهای غیر کیفری پرداخته است. غلبه تحلیل‌های توصیفی، اتکای گسترده به ابزارهای کمی و بی‌توجهی به بافت‌های محلی و روابط قدرت در جوامع پیرامونی، موجب شده است که نقش بازی‌های بومی در بازتوزیع فرصت‌های اجتماعی، تقویت عاملیت جمعی و پیشگیری فرهنگی از بزهکاری به‌صورت نظام‌مند تبیین نشود. از این منظر، خلأ اصلی پژوهش‌های پیشین، فقدان رویکرد جرم‌شناختی انتقادی و بومی‌محور در تحلیل بازی‌های بومی و محلی است؛ خلأیی که پژوهش حاضر با تمرکز بر بافت اجتماعی-فرهنگی سیستان و با هدف درونی‌سازی پیشگیری از جرم در چارچوب کنترل اجتماعی غیررسمی و مشارکتی، درصدد پاسخ‌گویی به آن است.

۲. چارچوب نظری پژوهش

۲-۱. نظریه پیوند اجتماعی

هیرشی در نظریه پیوند اجتماعی، شبکه اتصالات اجتماعی را به‌عنوان یک عامل مهم در ایجاد احساس تکلیف و همنوایی افراد با قواعد رسمی و غیر رسمی معرفی کرده است (Mirzaie et al., 2017:103). شکل‌گیری این احساس درونی در افراد باعث می‌گردد تا افراد با ساختارهای اجتماعی پیوند مستحکمی برقرار نمایند. شکل‌گیری چنین پیوندی مانع از تمایل افراد به کج روی و بزهکاری می‌گردد (Shafazadeh, 2020:109). نکته برجسته پیوند این نظریه با تأثیر بازی‌های بومی و محلی در کاهش بزهکاری این است که رفتار همنوا نتیجه فشار پیوندهای عرفی است. بر پایه این دیدگاه مشارکت در بازی‌های بومی و محلی از طریق چهار مؤلفه دلبستگی به دیگران و نهادها، تعهد به اهداف متعارف جامعه، درگیری در فعالیت‌های اجتماعی مشروع، و باور به درستی قواعد و ارزش‌های اجتماعی به هنجارهای جامعه پیوند می‌خورد (Eywazi & Grossi, 2020: 111). با این حال، نباید این نظریه را صرفاً به‌عنوان سازوکاری فردمحور برای کنترل انحراف تلقی کرد؛ چرا که در بسیاری از شرایط، علت گرایش افراد به بزهکاری ناشی از ضعف پیوندهای اجتماعی است، که باعث طرد اجتماعی، حاشیه‌نشینی، فقر ساختاری و نابرابری در دسترسی به منابع فرهنگی و اجتماعی می‌گردد.

علاوه بر این عوامل، نقش آموزش در کسب مهارت‌های اجتماعی برای فاصله گرفتن افراد از بزهکاری غیر قابل کتمان است. در بستر کسب مهارت‌های اجتماعی باور پذیری اصول اخلاقی و متعهد بودن به هنجارهای اجتماعی تقویت می‌شود (Ahmadi & Moeini, 2015:1). مشارکت در بازی‌های بومی و محلی سبب تقویت مهارت‌های اجتماعی می‌گردد. زیرا، مشارکت در این فعالیت‌ها، زمینه‌ی تقویت تعاملات جمعی و سرمایه‌های فرهنگی، دلبستگی و درگیر شدن در ساختارهای اجتماعی افزایش می‌یابد. این امر با تکیه بر ارزش‌ها و هنجارهای برخاسته از فرهنگ محلی، به بازتعریف باورهای افراد به نظم اجتماعی کمک می‌نماید. البته، تحقق این اهداف نیازمند ایجاد زیرساخت‌های لازم در این خصوص است. به بیان دیگر، درگیری در فعالیت‌های اجتماعی مشروع مستلزم وجود فضاهای فرهنگی، ورزشی و بومی در دسترس است؛ در غیر این صورت، فقدان این فضاها خود به بازتولید شرایط جرم‌زا منجر می‌شود. همچنین، باور به قواعد و ارزش‌های اجتماعی، زمانی تقویت می‌شود که این قواعد از سوی افراد به‌عنوان عادلانه، بومی و هم‌راستا با زیست‌جهان آنان ادراک شود. زیرا، برخلاف سازوکارهای رسمی و کیفری کنترل جرم که اغلب از بالا به پایین و مبتنی بر منطق انضباطی عمل می‌کنند، بازی‌های بومی و محلی شکلی از کنترل اجتماعی غیررسمی، مشارکتی و فرهنگی را بازتولید می‌نمایند که با منطق پیشگیری انتقادی از بزهکاری هم‌خوانی دارد. از این رو، بازی‌های بومی و محلی منطقه سیستان می‌توانند به‌عنوان یکی از ابزارهای فرهنگی - اجتماعی، در راستای تقویت پیوندهای اجتماعی نقش آفرینی داشته باشند.

۲.۲. نظریه یادگیری اجتماعی

نظریه یادگیری اجتماعی آلبرت بندورا^۱ یکی از نظریات بنیادین در حوزه روان‌شناسی اجتماعی و تعلیم و تربیت است که معتقد است کف فرایند یادگیری از رهگذر مشاهده، تقلید، و الگوبرداری صورت می‌گیرد. بندورا (۱۹۹۶) استدلال می‌کند که انسان‌ها تنها از طریق تجربه مستقیم یاد نمی‌گیرند؛

بلکه بخش قابل توجهی از رفتارها از طریق مشاهده رفتار دیگران، پیامدهای آن و الگوبرداری از آن‌ها فرا گرفته می‌شود (Fryling et al., 2011: 193). بر پایه این استدلال، افراد در تعاملات اجتماعی خود، به‌ویژه در محیط‌های غیررسمی مانند محیط‌های بازی و سرگرمی بازی، فرصت می‌یابند تا با مشاهده و تکرار رفتارهای مثبت، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را درونی‌سازی کنند. در راستای پیوند این دیدگاه با موضوع تحقیق، به نظر می‌رسد، بازی‌های بومی و محلی به‌عنوان جلوه‌ای زنده از فرهنگ و هویت اجتماعی هر منطقه، بستری پربار برای یادگیری غیرمستقیم فراهم می‌آورند. این بازی‌ها، که اغلب در قالب گروهی انجام می‌شوند، افراد را با مفاهیمی چون همکاری، رقابت سالم، احترام به قانون، حل تعارض و نظم‌پذیری آشنا می‌کند. چنین ویژگی‌هایی دقیقاً همان مهارت‌هایی هستند که نظریه یادگیری اجتماعی بر آن‌ها تأکید دارد؛ مبنی بر اینکه بسیاری از یادگیری‌های انسان در محیط‌های اجتماعی اتفاق می‌افتد (Behzadi & Mahmoudi, 2018: 29). پیاده‌سازی این دیدگاه در منطقه سیستان به دلیل آنکه بازی‌های محلی ریشه در سنت‌های قومی و ارزش‌های فرهنگی دارند، می‌تواند ابزارهایی قدرتمند در فرایند جامعه‌پذیری به شمار رود. پرواضح است که کودک یا نوجوانی که در این بازی‌ها مشارکت می‌کند، به‌طور ناخودآگاه در حال یادگیری هنجارهای اجتماعی، تقویت مسئولیت‌پذیری و پرورش روحیه مشارکت خواهد بود. بنابراین، چنین بسترهایی می‌توانند به کاهش تمایلات ارتکاب رفتارهای ضداجتماعی و پیشگیری از بزهکاری کمک شایانی کنند.

۲.۳. نظریه فعالیت‌های روزمره

نظریه فعالیت‌های روزمره^۲ که نخستین بار توسط «کوهن^۳» و «فلسون^۴» در سال ۱۹۷۹ ارائه شد، نشان داد که وقوع جرم نه تنها به انگیزه بزهکاران، بلکه به شرایط و الگوهای روزمره زندگی افراد بستگی دارد. به بیان دیگر، جرم محصول محصول تلاقی هم‌زمان سه عنصر شامل: بزهکار انگیزه‌دار، یک قربانی یا هدف مناسب، و نبود نظارت یا مراقبت کافی می‌باشد. این عقاید نشان می‌دهد که تغییرات شرایط اجتماعی می‌تواند فرصت‌های وقوع جرم را تغییر دهد (Alivardinia & Alimardani, 2017: 5). این دیدگاه به خوبی نشان می‌دهد که، فعالیت‌های روزمره افراد نقش مهمی در کاهش یا افزایش فرصت‌های ارتکاب جرم دارد. توضیح آنکه زمانی که افراد، به‌ویژه کودکان و نوجوانان، اوقات فراغت خود را در فعالیت‌هایی سالم، هدفمند و تحت نظارت مانند بازی‌های بومی و محلی سپری می‌کنند، از قرار گرفتن در معرض موقعیت‌های بزهکارانه دور می‌مانند و در نتیجه فرصت بروز رفتارهای بزه‌کارانه کاهش می‌یابد.

بنابراین، می‌توان انتظار داشت که در منطقه سیستان، به جهت آنکه بازی‌های بومی و محلی پیوند عمیق با ارزش‌های فرهنگی و جمع‌گرایی دارند، امکان شکل‌گیری تعاملات اجتماعی مثبت و نظارت غیررسمی خانواده، بزرگ‌ترها یا همسالان امری در دسترس خواهد بود. به نحوی که، این فعالیت‌ها نه تنها زمان فراغت را پر می‌کنند، بلکه محیطی فراهم می‌سازد که در آن، رفتارهای پرخطر و آسیب‌زا کمتر مجال ظهور می‌یابند.

۳. روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق این پژوهش، از نوع پیمایشی و همبستگی است. در این روش، تلاش می‌شود تا با گردآوری داده‌های کمی از طریق پرسش‌نامه، رابطه بین میزان مشارکت یا آشنایی با بازی‌های بومی و محلی با نگرش نسبت به بزهکاری و پیشگیری از آن در میان

1. Bandura
2. Routine Activity Theory
3. Cohen
4. Felson

جامعه آماری مورد بررسی قرار گیرد. استفاده از این روش‌ها در مطالعات پیشگیری از جرم می‌تواند به نتایج دقیق‌تری منجر شود (Garcia & Patel, 2024: 148). به دلیل ماهیت توصیفی-تحلیلی موضوع و وابستگی آن به ادراکات و تجربیات میدانی، روش پیمایشی هم‌راستا با اهداف پژوهش انتخاب گردیده است. با توجه به اهداف پژوهش و محدود بودن دسترسی به اطلاعات دقیق درباره تعداد کل معلمان، مربیان ورزشی و فعالان فرهنگی در منطقه سیستم در سال ۱۴۰۳، جامعه آماری پژوهش به صورت نامحدود در نظر گرفته شد. در این راستا، برای برآورد حجم نمونه مورد نیاز از فرمول کوکران ویژه جوامع نامحدود استفاده گردید. بر اساس این فرمول و با در نظر گرفتن سطح اطمینان ۹۵ درصد ($z = 1.96$)، میزان پراکندگی صفت مورد مطالعه ($p = 0.5$)، و خطای مجاز ۵ درصد ($d = 0.05$)، حجم نمونه مورد نیاز برابر با ۳۸۴ نفر محاسبه شد. نمونه‌گیری به صورت غیر تصادفی هدفمند (قضاوتی) انجام گرفت. در این شیوه، افرادی انتخاب شدند که در محیط‌های آموزشی، ورزشی یا فرهنگی منطقه به طور مستقیم با نوجوانان و جوانان در تعامل بوده و از تجربه یا آگاهی لازم نسبت به نقش بازی‌های بومی در شکل‌گیری رفتار اجتماعی برخوردار بودند. این رویکرد، به محقق اجازه داد تا داده‌های معنادار و مرتبط با اهداف پژوهش را با کیفیت بالاتری گردآوری کند.

به منظور سنجش این رابطه، ابزاری حاوی ۱۹ گویه طراحی گردید که در قالب طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) تنظیم شده بود. در مرحله مقدماتی، پرسش‌نامه در میان ۵۰ نفر از افراد جامعه‌ی هدف اجرا شد و سؤالاتی که نیاز به بازبینی داشتند، اصلاح شدند. در مرحله‌ی نهایی، داده‌ها از طریق تکمیل پرسش‌نامه توسط ۳۸۴ نفر گردآوری شد و تحلیل‌های آماری لازم برای بررسی ساختار عاملی و ویژگی‌های روان‌سنجی ابزار صورت گرفت.

تحلیل اطلاعات جمعیت‌شناختی نشان داد که ۶۹.۲ درصد از مشارکت‌کنندگان زن، ۴۱.۳ درصد در بازه سنی ۲۹ تا ۳۷ سال، ۳۶.۱ درصد دارای مدرک کارشناسی و ۷۸.۹ درصد از آنان شاغل بودند. برای سنجش روایی سازه، تحلیل عاملی اکتشافی بر روی ۱۹ گویه انجام شد. دلیل اتخاذ این رویکرد از آن جهت است که تمرکز بر مدل‌سازی آماری در مطالعات جرم‌شناسی روش‌های تحلیل عاملی می‌تواند به طور قابل توجهی به سنجش اعتبار ابزارهای سنجش منتهی گردد (Williams, Chen, 2025: 98). به همین دلیل، شاخص کفایت نمونه‌گیری کایزر-مایر-اولکین ($KMO=0.891$) و معناداری آزمون کرویت بارتلت ($\chi^2 = 2748.475$) ($p < 0.01$) حاکی از مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی بود.

در ادامه، استخراج عوامل با استفاده از روش مؤلفه‌های اصلی و دوران متعامد واریماکس انجام شد. بررسی مقادیر ویژه، درصد واریانس تبیین‌شده و نمودار سنگ‌ریزه منجر به شناسایی چهار عامل شد که در مجموع ۵۸.۸۳ درصد از واریانس کل گویه‌ها را تبیین کردند. پایایی عوامل استخراج‌شده با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مورد ارزیابی قرار گرفت. مقادیر آلفا برای عوامل بین ۰/۶۸۱ تا ۰/۹۰۱ گزارش شد که نشان‌دهنده همسانی درونی مناسب بود. همچنین، آلفای کرونباخ کل مقیاس برابر با ۰.۸۷۳ به دست آمد که پایایی کلی ابزار را تأیید می‌کند. پس از تحلیل عاملی اکتشافی، برای بررسی برازندگی مدل اندازه‌گیری، تحلیل عاملی تأییدی در دو سطح (مرتبه اول و دوم) با استفاده از نرم‌افزار AMOS نسخه ۲۴ انجام شد. در تحلیل مرتبه اول، بررسی بارهای عاملی نشان داد که تمامی آیتم‌ها دارای ضرایب استاندارد قابل قبول بوده و هیچ‌یک حذف نگردیدند (بار عاملی > 0.40). در تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم، سازه‌ی اصلی "نقش بازی‌های بومی و محلی در پیشگیری از بزهکاری" بر اساس عوامل شناسایی‌شده مدل‌سازی شد. شاخص‌های برازندگی مدل، از جمله GFI ، $RMSEA$ ، CFI و χ^2/df نشان‌دهنده برازش مناسب مدل بودند. همچنین برای بهبود برازش مدل، اصلاحاتی نظیر رسم کوواریانس میان خطاهای همبسته انجام شد و مشاهده‌های پرت بر اساس فاصله‌ی ماهالانوبیس بررسی شدند.

۴. یافته‌های پژوهش

۴.۱. روایی سازه

تحلیل عاملی اکتشافی به منظور تعیین روایی سازه ابزار بر روی ۱۹ گویه انجام شد. برای این هدف، قابلیت تحلیل عاملی از طریق شاخص کایزر-مایر-اولکین^۱ و آزمون کرویت بارتلت^۲ بررسی شد. مقدار شاخص کایزر-مایر-اولکین (۰/۸۹۱) بیانگر کفایت داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی بود و معنی‌داری آزمون کرویت بارتلتی ($\text{Chi-Square} = 2748.475, p < 0.01$) نیز نشان داد که ماتریس همبستگی داده‌ها در جامعه صفر نیست و بنابراین عامل‌یابی قابل توجیه است. به منظور استخراج عوامل در این پژوهش از شیوه تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های اصلی و جهت دوران عوامل از روش متعامد واریماکس استفاده شد. برای تعیین اینکه ابزار بررسی اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه در جامعه سیستم از چند عامل اشباع شده است، شاخص‌های مقادیر ویژه، نسبت واریانس تبیین شده و نمودار سنگ‌ریزه^۳ بررسی شدند. جدول ۱ به ترتیب مقادیر ویژه و درصد تبیین واریانس هر یک از عوامل چهارگانه استخراجی پس از دوران حاصل از تحلیل مؤلفه‌های اصلی را نشان می‌دهد. این چهار عامل در مجموع ۵۸.۸۳ درصد از واریانس کل گویه‌ها را تبیین می‌کنند.

جدول ۱: مقادیر ویژه و درصد تبیین واریانس هر یک از عوامل چهار گانه پس از دوران واریماکس

عامل	مقدار ویژه	درصد تبیین واریانس	درصد تبیین واریانس تجمعی
اول	۶/۰۸۵	۱۸/۷۹۴	۱۸/۷۹۴
دوم	۱/۸۷۴	۱۵/۸۶۶	۳۴/۶۶۰
سوم	۱/۸۰۸	۱۳/۰۹۸	۴۷/۷۵۸
چهارم	۱/۴۱۲	۱۱/۰۷۵	۵۸/۸۳۳

در جدول ۲، مقادیر بارهای عاملی ۱۹ گویه مقیاس بررسی اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه بعد از چرخش بروی هر کدام از عوامل (مؤلفه‌ها) قابل مشاهده است. نام‌گذاری عوامل، براساس مفهوم گویه‌های موجود در هریک از عوامل، به خصوص براساس مفهوم گویه‌ای که بار عاملی بزرگ‌تری را در بین سایر گویه‌های درون عامل داشت، انجام شد. بر این اساس، عامل تعلق اجتماعی توسط ۶ گویه، عامل تقویت مهارت‌های اجتماعی توسط ۵ گویه، عامل هویت فرهنگی توسط ۴ گویه و عامل کاهش فرصت‌های جرم‌زا توسط ۴ گویه استخراج گردید.

جدول ۲: بارهای عاملی پس از دوران واریماکس و عناوین پیشنهادی عوامل استخراجی

ردیف	گویه‌ها	نماد	تعلق اجتماعی	تقویت مهارت‌های اجتماعی	هویت فرهنگی	کاهش فرصت‌های جرم‌زا
۱	بازی‌های محلی می‌توانند جایگزین مناسبی برای سرگرمی‌های دیگر باشند	s3	۰/۷۶۱			
۲	شرکت در بازی‌های محلی فرصت‌های بزهکاری را کاهش می‌دهد	s12	۰/۷۵۵			
۳	شرکت در بازی‌های محلی باعث افزایش احساس تعلق به جامعه می‌شود	s11	۰/۷۴۹			
۴	بازی‌های محلی باعث تقویت روابط اجتماعی و کاهش رفتارهای بزهکارانه می‌شود	s15	۰/۷۲۱			
۵	ارتباط با فرهنگ بومی از طریق بازی‌های محلی باعث فاصله گرفتن از رفتارهای بزهکارانه می‌شود	s17	۰/۷۱۹			

1. Kaiser-Meyer-Olkin
2. Bartlett's Test of Sphericity
3. Scree plot

ردیف	گویه‌ها	نماد	تعلق اجتماعی	تقویت مهارت‌های اجتماعی	هویت فرهنگی	کاهش فرصت‌های جرم‌زا
۶	بازی‌های محلی باعث تقویت احساس مسئولیت اجتماعی در افراد می‌شود.	s18	۰/۷۰۲			
۷	مشارکت در بازی‌های محلی می‌تواند از زمان‌های بیکاری کاسته و احتمال بزهکاری را کاهش دهد	s8	۰/۷۱۳			
۸	شرکت در بازی‌های محلی کمک می‌کند تا روابط اجتماعی سالم‌تری میان افراد ایجاد گردد	s14	۰/۶۹۸			
۹	بازی‌های محلی با تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی از وقوع جرم جلوگیری می‌کند	s9	۰/۶۹۱			
۱۰	بازی‌های محلی می‌تواند زمینه‌ی درک بهتر ارزش‌های فرهنگی جامعه را فراهم کند	s19	۰/۶۶۵			
۱۱	بازی‌های محلی با تقویت دوستی میان افراد از تمایل آنان به بزهکاری می‌کاهد	s6	۰/۵۴۷			
۱۲	معمولا دوستی‌ها و روابط مثبت میان افراد در حین بازی‌های محلی افزایش می‌یابد	s4	۰/۸۵۰			
۱۳	شرکت در بازی‌های محلی، افراد را به انجام فعالیت‌های مثبت و سازنده تشویق می‌کند	s10	۰/۸۲۹			
۱۴	شرکت در بازی‌های محلی فرصت می‌دهد تا افراد با یک دیگر آشنا شوند و مهارت‌های اجتماعی را در محیطی غیررسمی و دوستانه تمرین کنند	s5	۰/۸۲۷			
۱۵	احساس تعلق به گروه در حین بازی‌های محلی می‌تواند موجب کاهش تمایل به رفتارهای بزهکارانه شود	s16	۰/۷۹۰			
۱۶	مشارکت در بازی‌های محلی باعث می‌شود که افراد به فرهنگ و هویت خود افتخار کنند و از رفتارهای بزهکارانه دوری کنند	s7	۰/۷۴۶			
۱۷	بازی‌های محلی به افراد این احساس را می‌دهند که بخشی از یک گروه اجتماعی هستند	s2	۰/۶۹۳			
۱۸	شرکت در بازی‌های محلی باعث کاهش تنش‌ها و اضطراب‌های اجتماعی می‌شود.	s1	۰/۶۶۷			
۱۹	بازی‌های محلی فرصتی برای آموزش رفتارهای مثبت اجتماعی است	s13	۰/۶۹۲			

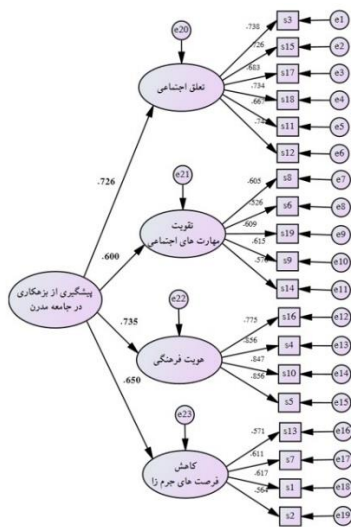
قابلیت اعتماد عوامل استخراجی با روش همسانی درونی و از طریق محاسبه آلفای کرونباخ برای عوامل اکتشافی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج آن در جدول ۳ ارائه شده است. نتایج نشان می‌دهد که مقادیر آلفا برای عوامل اکتشافی بین ۰/۶۸۱ تا ۰/۹۰۱ قرار دارند که بالاتر از ۰/۶ و نشان دهنده همسانی درونی مناسب است و در نتیجه پایداری آن‌ها مورد تأیید قرار می‌گیرد. همچنین، میزان آلفا کرونباخ کل ابزار مقدار ۰/۸۷۳ بدست آمد و پایداری کلی ابزار مورد تأیید قرار گرفت.

جدول ۳: همسانی درونی عوامل اکتشافی

عامل	عنوان	تعداد سوالات	ضریب آلفای کرونباخ
اول	تعلق اجتماعی	۶	۰/۸۶۳
دوم	تقویت مهارت‌های اجتماعی	۵	۰/۷۲۳
سوم	هویت فرهنگی	۴	۰/۹۰۱
چهارم	کاهش فرصت‌های جرم‌زا	۴	۰/۶۸۱

۴.۲. تحلیل عاملی تأییدی

پس از مشخص شدن عوامل اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه به وسیله تحلیل عاملی اکتشافی، لازم است میزان برازش آیت‌ها برای هر عامل (تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول) و میزان برازش عوامل برای سازه اصلی (تحلیل عاملی مرتبه دوم) ارزیابی شود تا احتمال خطا در مدل‌یابی معادلات ساختاری نهایی که ممکن است به دلیل خطای اندازه‌گیری هر بُعد باشد، کاهش یابد. برای این منظور، تحلیل عاملی تأییدی در دو مرحله برای عوامل اکتشافی به کمک نرم افزار AMOS نسخه ۲۴ انجام شد. در تحلیل عاملی مرتبه اول، به این سؤال پاسخ داده خواهد شد که آیا آیت‌های شناسایی شده برای هریک از عوامل اکتشافی، معرف و برازنده مناسبی برای این عوامل هستند یا خیر؟ در این تحلیل، آیت‌می که دارای قدرمطلق بار عاملی کمتر از ۰/۴ باشد در تحلیل ساختار چند بعدی مدنظر قرار نمی‌گیرد و حذف می‌شود. پس اجرای تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول هیچ یک از عوامل حذف نگردید. در تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم، هدف سنجش میزان برازندگی عوامل شناسایی شده برای سازه اصلی یعنی اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه است. خروجی این مرحله پس از بررسی وجود مشاهده پرت توسط فاصله ماهالانوبیس^۱ و نیاز به اصلاح مدل توسط رسم کوواریانس خطاها که با هدف ارتقای سطح شاخص برازش انجام می‌شود، به صورت شکل ۱ است.

1. Mahalanobis distance

شکل ۱: تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل مؤثر بر اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه در حالت استاندارد

شاخص‌های برازش مربوط به مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل مؤثر بر اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه در جدول ۵ گزارش می‌شود. نتایج این جدول نشان‌دهنده برازش مطلوب و تأیید مدل تحلیل عاملی می‌باشد. در جدول ۶، ضرایب رگرسیونی استاندارد (بارهای عاملی) و غیراستاندارد مربوط به عوامل چهارگانه در ارتباط با سازه اثربخشی بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه گزارش می‌شود. در جدول ۶ مشاهده می‌شود که بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۰/۴ و در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی‌دار می‌باشند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عوامل شناسایی شده به طور معنی‌دار بر پیشگیری از بزهکاری در جامعه مدرن مؤثر هستند. از مقایسه ضرایب استاندارد می‌توان دریافت که به ترتیب عوامل هویت فرهنگی (۰/۷۳۵)، تعلق اجتماعی (۰/۷۲۶)، کاهش فرصت‌های جرم‌زا (۰/۶۵) و تقویت مهارت‌های اجتماعی (۰/۶) بیشترین تأثیر را بر پیشگیری از بزهکاری در جامعه مدرن دارند.

جدول ۴: شاخص‌های برازش مربوط به مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل مؤثر بر اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه

شاخص برازش	CFI	TLI	GFI	RMSEA	CMIN/DF
میزان	۰/۹۷۹	۰/۹۷۶	۰/۹۴۹	۰/۰۳۱	۱/۳۷۳
ملاک	بیشتر از ۰/۹	بیشتر از ۰/۹	بیشتر از ۰/۹	کمتر از ۰/۰۸	کمتر از ۳
تفسیر	مطلوب	مطلوب	قابل قبول	مطلوب	مطلوب

جدول ۵: ضرایب رگرسیونی مربوط به عوامل مؤثر بر اثربخشی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه

عوامل	ضریب استاندارد	ضریب غیراستاندارد	خطای استاندارد	آماره تی	مقدار احتمال	نتیجه
تعلق اجتماعی	۰/۷۲۶	۰/۶۳۷	۰/۰۶۲	۱۱/۳۴۱	<0.001	معنی‌دار
تقویت مهارت‌های اجتماعی	۰/۶۰۰	۰/۴۸۲	۰/۰۶۵	۷/۴۲۷	<0.001	معنی‌دار
هویت فرهنگی	۰/۷۳۵	۰/۶۷۳	۰/۰۶۲	۱۰/۹۰۴	<0.001	معنی‌دار
کاهش فرصت‌های جرم‌زا	۰/۶۵۰	۰/۴۷۰	۰/۰۶۴	۷/۳۸۹	<0.001	معنی‌دار

۵. بحث

این پژوهش به بررسی نقش بازی‌های بومی و محلی در کاهش رفتارهای بزهکارانه در جامعه سیستان پرداخته است. بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی، چهار عامل کلیدی شامل تعلق اجتماعی، تقویت مهارت‌های اجتماعی، هویت فرهنگی و کاهش فرصت‌های جرم‌زا به عنوان ابعاد اصلی اثربخشی این بازی‌ها شناسایی شدند. در ادامه، این عوامل مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۵.۱. تأثیر تعلق اجتماعی بر پیشگیری از بزهکاری

یافته‌های این پژوهش، با استناد به تحلیل عاملی تأییدی، تعلق اجتماعی را به عنوان یکی از مؤثرترین متغیرهای پیشگیرانه در برابر بزهکاری شناسایی کرده‌اند (ضریب استاندارد: ۰/۷۲۶).

یافته‌های مرتبط با این عامل بیانگر این واقعیت است که به هر میزان افراد احساس پیوند و وابستگی بیشتری به ارزش‌ها، آداب و رسوم جامعه داشته باشند، امکان درگیر شدن در رفتارهای مجرمانه و هنجار شکن کمتر خواهد بود. بر پایه این استدلال، مشارکت در بازی‌های بومی و محلی، به تقویت احساس تعلق از رهگذر افزایش تعاملات چهارمبه‌چهره، ارتقاء مسئولیت‌پذیری گروهی، و تقویت شبکه‌های روابط بین‌فردی منتهی می‌گردد. داده‌های این پژوهش نیز نشان می‌دهند که اثرگذاری این عامل، نه‌تنها در میان زنان (۶۹/۲ درصد از پاسخ‌دهندگان)، بلکه در گروه‌های سنی فعال اجتماعی (به‌ویژه بازه ۳۰ تا ۳۵ سال با ۴۱/۳ درصد) نیز قابل مشاهده است. چنین نتایجی بر اهمیت بازی‌های محلی به‌عنوان سازوکاری فرهنگی برای تقویت پیوندهای اجتماعی در میان طیف‌های متنوع جمعیتی تأکید دارد. این در حالی است که مطالعات پیشین نیز بر نقش تعلق پیوند اجتماعی در کاهش رفتارهای مجرمانه تأکید کرده‌اند (Fowler, 2022:1) و نشان داده‌اند که، عدم تقویت پیوندهای اجتماعی می‌تواند یکی از زمینه‌های بروز رفتارهای مجرمانه باشد.

از منظر نظریه «پیوند اجتماعی»، بازی‌های محلی به‌عنوان عاملی برای بازتولید و تقویت احساس تعلق به جامعه نقش‌آفرینی دارد؛ زیرا چنین فضایی، همکاری، اعتماد، و همدلی تقویت می‌شود و میل به هنجارشکنی کاهش می‌یابد. واقعیت این است که بازی‌های بومی و محلی از طریق ایجاد فضای نشاط و تفریح به خلق موقعیت‌هایی برای تجربه احساس مشارکت و پذیرفته‌شدن در جامعه، به بازتعریف نقش فرد در جامعه کمک می‌نماید؛ نقشی که با تقویت احساس مسئولیت اجتماعی، فرد را از انزوا خارج می‌کند و مانع از شکل‌گیری رفتارهای هنجار شکنانه و مجرمانه می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که، عامل اثرگذار تعلق اجتماعی ایجاد شده ناشی از بازی‌های بومی و محلی به مثابه یک ابزار فرهنگی در پیشگیری از بزهکاری نقش برجسته دارد. لذا، بازنمای این نکته ضرورت توجه سیاست‌گذاران به ظرفیت‌های فرهنگی محلی را به منظور مداخلات اجتماعی برای پیشگیری از بزهکاری را آشکار می‌سازد.

۵.۲. تأثیر تقویت مهارت‌های اجتماعی بر پیشگیری از بزهکاری

بررسی تأثیر مهارت‌های اجتماعی بر کاهش گرایش به رفتارهای بزهکارانه، یکی از موضوعات مغفول در ادبیات پیشگیری از جرم است که کمتر به آن توجه شده است. در این راستا، یافته‌های این پژوهش با تمرکز بر کارکردهای بازی‌های بومی و محلی، برخلاف مطالعاتی که اغلب ریشه بزهکاری را در عوامل ساختاری مانند، شرایط اقتصادی، محیط اجتماعی یا ناکارآمدی عدالت کیفری مورد کنکاش قرار می‌دهند، نشان داد که تقویت مهارت‌های اجتماعی می‌تواند به‌عنوان یکی از ابزارهای مؤثر در کاهش تمایلات به سمت رفتارهای مجرمانه نقش‌آفرینی نماید. به این دلیل که، کاستی‌های مهارت‌های اجتماعی با خطر بالاتری برای تکرار جرم مرتبط است. (van der Laan et al., 2009: 427). بنابراین، بهبود مهارت‌های اجتماعی؛ به‌ویژه مهارت‌های مربوط به وظایف رشدی، می‌تواند به افزایش عوامل محافظتی در برابر بزهکاری منجر شود (van der Stouwe et al., 2016: 518). ضریب استاندارد ۰.۶۰۰ به‌دست‌آمده برای این متغیر، بیانگر به روشنی تأثیر معنادار و قابل توجه این عامل را بر پیشگیری از جرم نشان می‌دهد.

همچنین، تأکید ۷۸.۹ درصد از پاسخ‌دهندگان بر بهبود روابط شغلی و کاهش تنش‌های محیط کار در نتیجه مشارکت در بازی‌های بومی، حاکی از گستره تأثیر این نوع فعالیت‌ها فراتر از حوزه فردی و خانوادگی است. این یافته‌ها از این فرض حمایت می‌کند که بهبود کاستی‌های مهارت‌های اجتماعی، احتمالاً منجر به کاهش رفتار بزهکارانه می‌شود (Stouwe et al., 2021: 375). زیرا، افراد در بستر بازی‌های بومی علاوه بر امکان تمرین مهارت‌های ارتباطی، کار گروهی، حل مسئله و مدیریت تعارض می‌توانند به‌صورت غیرمستقیم آموزش‌های اجتماعی را در محیطی غیررسمی و تعاملی کسب نمایند. این یافته‌ها همسو با نتایج مطالعاتی است که نشان داده‌اند ورود به مهارت‌های زندگی و ورزش و اوقات فراغت، تأثیر مثبتی بر کاهش درگیر شدن افراد در رفتارهای بزهکارانه دارد (Piggott et al., 2025:9). با این وجود، این یافته‌ها در گفتمان عمومی و سیاست‌گذاری‌های رسمی کمتر مورد توجه قرار گرفته و اغلب تحت‌الشعاع رهیافت‌های کیفری و مداخلات سخت‌گیرانه قرار دارد.

بازنگری در سیاست‌گذاری‌های رسمی سخت گیرانه و توجه به ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت‌های فرهنگی و بومی می‌تواند به کاهش بزهکاری در جامعه منجر گردد.

۵.۳. تأثیر هویت فرهنگی بر پیشگیری از بزهکاری

یکی دیگر از نتایج کلیدی این پژوهش، شناسایی هویت فرهنگی به عنوان مؤثرترین متغیر پیش‌بینی‌کننده کاهش بزهکاری بود. ضریب استاندارد این عامل در مدل نهایی برابر با ۰/۷۳۵ محاسبه شد که نشان‌دهنده تأثیر قوی و معنادار این متغیر در حوزه پیشگیری از بزهکاری است. این امر نشان می‌دهد که توجه به هویت فرهنگی به ایجاد انعطاف‌پذیری و مکانیسم‌های مقابله‌ای مثبت در روابط میان افراد کمک می‌کند و در نتیجه، تعادل زندگی را در جامعه تسهیل می‌نماید (Shepherd et al, 2017: 3). به این دلیل که افرادی که از سطوح بالاتری از تعامل فرهنگی با جامعه خود برخوردار هستند، کمتر مرتکب تکرار جرم می‌شوند. از این رو، به نظر می‌رسد در جوامعی با پشتوانه‌های فرهنگی غنی مانند منطقه سیستان، عناصر فرهنگی نظیر بازی‌های بومی، نقشی دوگانه در انتقال ارزش‌ها و افزایش حس تعلق اجتماعی ایفا می‌کنند؛ با این حال، نحوه بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها در سیاست‌های اجتماعی، همواره هدفمند و پیشگیرانه نبوده است. تحلیل کیفی داده‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از برنامه‌های پیشگیری از جرم در جوامع بومی با چالش‌هایی ساختاری در فرایند اجرا مواجه بوده‌اند. این چالش‌ها عمدتاً در زمینه‌هایی چون دسترسی‌پذیری برنامه، محدودیت‌های منابع مالی، نارسایی‌های مدیریتی و ضعف در برنامه‌ریزی زمانی بروز یافته‌اند. بررسی پروژه‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که در اغلب موارد، مؤلفه‌های فرهنگی صرفاً به عنوان بخشی الحاقی و واکنشی، آن هم پس از بروز مشکلات اجرایی، در برنامه‌ها گنجانده شده‌اند.

۵.۴. تأثیر کاهش فرصت‌های جرم‌زا بر پیشگیری از بزهکاری

چهارمین عامل شناسایی‌شده در این پژوهش، کاهش فرصت‌های جرم‌زا با ضریب استاندارد ۰/۶۵۰ است که نشان‌دهنده نقش معنادار این مؤلفه در پیشگیری از بزهکاری می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد مشارکت در بازی‌های بومی و محلی با ساختارمند کردن اوقات فراغت، حضور افراد را از فضاها و موقعیت‌های بالقوه جرم‌زا به فعالیت‌های جمعی، قابل پیش‌بینی و تحت نظارت غیررسمی جامعه محلی منتقل می‌کند. از این منظر، بازی‌های بومی نه تنها یک فعالیت تفریحی، بلکه شکلی از سازمان‌دهی اجتماعی زمان و فضا محسوب می‌شوند که می‌تواند زمینه‌های وقوع بزهکاری را محدود سازد. این یافته را می‌توان در چارچوب نظریه فعالیت‌های روزمره تبیین کرد؛ نظریه‌ای که وقوع بزهکاری را حاصل هم‌زمانی سه عنصر «بزهکار بالقوه»، «هدف مناسب» و «فقدان نظارت مؤثر» می‌داند. مشارکت در بازی‌های بومی و محلی با کاهش حضور افراد در فضاهای فاقد نظارت، افزایش تعاملات جمعی و تقویت نظارت غیررسمی، این هم‌زمانی را برهم می‌زند و به‌طور ساختاری فرصت ارتکاب جرم را کاهش می‌دهد. در واقع، بازی‌های بومی با تغییر الگوی فعالیت‌های روزمره، شرایط محیطی ارتکاب بزهکاری را تضعیف می‌کنند، بدون آن‌که متکی به مداخلات رسمی و کیفری باشند. یافته‌های توصیفی پژوهش نیز این تبیین را تقویت می‌کند؛ به گونه‌ای که ۳۶/۱ درصد از پاسخ‌گویان دارای تحصیلات لیسانس تأکید داشته‌اند که بازی‌های بومی و محلی حتی برای گروه‌های تحصیل‌کرده نیز جذاب بوده و می‌تواند جایگزینی معنادار برای اوقات فراغت غیرساخت‌یافته فراهم آورد.

این نکته نشان می‌دهد که کارکرد پیشگیرانه بازی‌های بومی محدود به گروه‌های خاص یا اقشار کم‌تحصیل‌کرده نیست، بلکه از ظرفیت فراگیر در سطوح مختلف اجتماعی برخوردار است. نتایج این بخش با مطالعات پیشین نیز هم‌خوانی دارد که وجود رابطه منفی میان فعالیت‌های اوقات فراغتی سازمان‌یافته و رفتارهای بزهکارانه را نشان داده‌اند (Khajeh Nouri & Hashemian, 2010: 31; Kotbi, Razavi & Naghizadeh, 2014: 7). با این حال، پژوهش حاضر یک گام فراتر نهاده و نشان می‌دهد که بازی‌های بومی و محلی، به دلیل ریشه‌داشتن در فرهنگ محلی، از ظرفیت بیشتری برای ایجاد نظارت اجتماعی درون‌زا و مشارکتی برخوردار هستند. از منظر جرم‌شناسی انتقادی، اهمیت این یافته در آن است که کاهش فرصت‌های جرم‌زا نه از طریق افزایش

کنترل رسمی یا مداخلات تنبیهی، بلکه از مسیر بازآفرینی فضاها و تقویت کنش جمعی محقق می‌شود. در این چارچوب، سیاست‌گذاری در حوزه بازی‌های بومی و محلی می‌تواند به‌عنوان شکلی از پیشگیری اجتماعی و غیرکیفری تلقی شود که با منطق عدالت فرهنگی و مشارکت‌محور هم‌خوانی دارد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر بازی‌های بومی و محلی بر پیشگیری از بزهکاری، با تمرکز بر بازی‌های محلی منطقه سیستان، کوشید فراتر از توصیف نقش‌های فرهنگی این بازی‌ها، سازوکارهای اجتماعی و جرم‌شناختی اثرگذاری آن‌ها را تبیین کند. برخلاف بسیاری از مطالعات پیشین که بازی‌های بومی را صرفاً به‌عنوان میراث فرهنگی یا ابزار سرگرمی تحلیل کرده‌اند، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که این بازی‌ها می‌توانند به‌مثابه یک مداخله اجتماعی مؤثر در کاهش زمینه‌ها و فرصت‌های بزهکاری عمل کنند. از منظر نظریه پیوند اجتماعی هیرشی، مشارکت در بازی‌های بومی و محلی به‌طور معناداری چهار مؤلفه اصلی پیوند اجتماعی، یعنی دلبستگی، تعهد، درگیری و باور را تقویت می‌کند. دلبستگی به خانواده، همسالان و جامعه محلی از طریق تعاملات جمعی در جریان بازی‌ها شکل می‌گیرد و موجب افزایش کنترل غیررسمی اجتماعی می‌شود. تعهد به هنجارها و ارزش‌های اجتماعی نیز با درونی‌سازی قواعد بازی، احترام به رقابت سالم و پذیرش قواعد جمعی تقویت می‌گردد. علاوه بر این، درگیری فعال نوجوانان و جوانان در بازی‌های محلی، زمان و انرژی آنان را به فعالیت‌های مشروع و اجتماعی اختصاص داده و از درگیری در رفتارهای پرخطر و بزهکارانه می‌کاهد. در نهایت، باور به ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی جامعه، از طریق بازتولید نمادها و هویت محلی در این بازی‌ها، تقویت می‌شود. از این رو، یافته‌ها مؤید آن است که بازی‌های بومی و محلی می‌توانند به‌طور ساختاری پیوندهای اجتماعی تضعیف‌شده در جوامع محلی را بازسازی کنند و از این مسیر، احتمال بروز بزهکاری را کاهش دهند. همچنین، نتایج پژوهش با نظریه فعالیت‌های روزمره نیز هم‌خوانی قابل‌توجهی دارد. بر اساس این نظریه، وقوع بزهکاری مستلزم هم‌زمانی سه عنصر «بزهکار بالقوه»، «هدف مناسب» و «فقدان نظارت مؤثر» است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که بازی‌های بومی و محلی از طریق پر کردن اوقات فراغت، افزایش حضور جمعی در فضاها و عمومی و تقویت نظارت غیررسمی، این هم‌زمانی را مختل می‌کنند. مشارکت در بازی‌ها، افراد را از موقعیت‌های جرم‌زا دور کرده و با افزایش حضور بزرگسالان، مربیان محلی و اعضای جامعه، سطح نظارت اجتماعی را بالا می‌برد. بدین ترتیب، بازی‌های محلی نه تنها انگیزه بزهکاری را کاهش می‌دهند، بلکه فرصت‌های ارتکاب جرم را نیز محدود می‌سازند.

مدل تحلیلی استخراج‌شده در این پژوهش که در قالب پنج مرحله پیش‌آگاهی فرهنگی، آگاهی اجتماعی، اقدام عملی، تثبیت هویت فرهنگی و مطالبه‌گری نهادی صورت‌بندی شده است، نشان می‌دهد که پیشگیری از بزهکاری از طریق بازی‌های بومی یک فرایند تدریجی، تعاملی و زمینه‌مند است. این فرایند تنها در سطح فردی عمل نمی‌کند، بلکه مستلزم مشارکت فعال نهادهای محلی، آموزشی و فرهنگی و نیز به‌رسمیت‌شناختن سرمایه فرهنگی جوامع بومی در سیاست‌گذاری‌های رسمی است. نتایج تحلیل‌های عاملی اکتشافی و تأییدی نیز از اعتبار این چارچوب مفهومی حمایت کرده و نشان داده‌اند که سازه‌های شناسایی‌شده از انسجام نظری و تجربی مناسبی برخوردارند. در سطح انتقادی، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اتکای صرف به رویکردهای رسمی، انتظامی و کیفری در پیشگیری از بزهکاری، بدون توجه به ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی جوامع محلی، کارآمدی محدودی دارد. در مقابل، بازی‌های بومی و محلی به‌عنوان شکلی از سرمایه فرهنگی، می‌توانند نقش مکمل و حتی جایگزین برخی مداخلات رسمی ایفا کنند، به‌ویژه در مناطق محروم و کمتر برخوردار مانند سیستان که با محدودیت منابع نهادی مواجه‌اند. با این حال، نابرابری در دسترسی به فضاها و بازی، امکانات فرهنگی و حمایت نهادی، می‌تواند اثربخشی این رویکرد را با چالش مواجه سازد؛ مسئله‌ای که ضرورت توجه به عدالت فرهنگی و اجتماعی در طراحی سیاست‌های پیشگیرانه را برجسته می‌کند. در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که بازی‌های بومی و محلی صرفاً بازمانده‌هایی از گذشته نیستند، بلکه سازوکارهایی زنده و پویا برای بازتولید نظم اجتماعی، تقویت پیوندهای اجتماعی و کاهش بزهکاری به‌شمار می‌آیند. تبیین این نقش از منظر نظریه‌های پیوند

اجتماعی و فعالیت‌های روزمره، افق‌های جدیدی برای مطالعات جرم‌شناسی فرهنگی، سیاست‌گذاری پیشگیرانه و برنامه‌ریزی آموزشی می‌گشاید و بر ضرورت توجه جدی‌تر به رویکردهای مشارکتی و بومی‌محور در پیشگیری از بزهکاری تأکید می‌کند.

با وجود یافته‌های معنادار و قابل‌تأمل این پژوهش، نتایج آن باید با توجه به برخی محدودیت‌ها تفسیر شود. نخست آن‌که جامعه آماری پژوهش محدود به مربیان، کارشناسان ساکن منطقه سیستان بوده است. این تمرکز، اگرچه امکان تحلیل عمیق‌تر در یک بافت فرهنگی و اجتماعی خاص را فراهم کرده، اما دامنه تعمیم‌پذیری نتایج را به سایر گروه‌های سنی، به‌ویژه نوجوانان، دانش‌آموزان و نیز به سایر مناطق جغرافیایی کشور محدود می‌سازد. دومین محدودیت به ابزار گردآوری داده‌ها بازمی‌گردد. استفاده از پرسشنامه خودگزارشی، هرچند روشی رایج در پژوهش‌های علوم اجتماعی است؛ اما می‌تواند تحت تأثیر سوگیری پاسخ‌دهی، تمایل به ارائه پاسخ‌های اجتماعی‌پسند و یا برداشت‌های ذهنی پاسخ‌گویان قرار گیرد. از این‌رو، امکان فاصله میان نگرش‌های اعلام‌شده و رفتارهای واقعی افراد در زمینه مشارکت در بازی‌های بومی و محلی و پیشگیری از بزهکاری وجود دارد. افزون بر این، ماهیت مقطعی پژوهش مانع از بررسی تغییرات بلندمدت و پویایی اثر بازی‌های بومی و محلی بر فرایند پیشگیری از بزهکاری می‌شود.

بررسی‌های طولی می‌توانند درک دقیق‌تری از تداوم یا تغییر این اثرات در گذر زمان ارائه دهند. با در نظر گرفتن این محدودیت‌ها، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با بهره‌گیری از روش‌های ترکیبی (کمی-کیفی)، گسترش جامعه آماری به گروه‌های اجتماعی متنوع‌تر و مقایسه میان مناطق مختلف، به تعمیم و تکمیل یافته‌های این مطالعه بپردازند تا امکان تعمیم‌پذیری و کاربردپذیری نتایج در سطح ملی افزایش یابد. بر اساس یافته‌های پژوهش، بازی‌های بومی و محلی می‌توانند به‌عنوان ابزاری عملی در پیشگیری اجتماعی از بزهکاری مورد استفاده نهادهای فرهنگی و آموزشی قرار گیرند. آموزش و پرورش می‌تواند با گنجاندن بازی‌های محلی منطقه سیستان در برنامه‌های فوق‌برنامه مدارس و فعالیت‌های تربیت بدنی، به تقویت مهارت‌های اجتماعی، تعامل گروهی و احساس تعلق اجتماعی دانش‌آموزان کمک کند. همچنین پیشنهاد می‌شود، سازمان‌های فرهنگی، ورزشی و شهرداری‌ها حوزه سیستان با حمایت از برنامه‌های محله‌محور، ایجاد فضاهای مناسب بازی و برگزاری رویدادهای محلی مبتنی بر بازی‌های بومی، مشارکت اجتماعی و نظارت غیررسمی را در سطح جامعه تقویت کنند. علاوه بر این، معاونت پیشگیری از جرم دادستانی منطقه سیستان می‌تواند با حمایت نهادی از این برنامه‌ها، مشارکت در طراحی طرح‌های پیشگیرانه محله‌محور و همکاری با نهادهای آموزشی و فرهنگی، از ظرفیت بازی‌های بومی و محلی به‌عنوان یک راهبرد مکمل و غیرکیفری در پیشگیری از بزهکاری بهره‌گیرد.

References:

- Andam, R. , Asgari, M. and Salimi, M. (2015). Investigating Barriers to promote traditional games from the perspective of the students. *Applied Research of Sport Management*, 4(2), 49-61 . 20.1001.1.23455551.1394.4.2.4.4. [In Persian]
- Ahmadi, H. and Moeini, M. (2015). An Investigation of the Relationship between Social Skills and High Risk Behaviors among the Youth: the Case of Shiraz City. *Strategic Research on Social Problems*, 4(1), 1-24. 20.1001.1.23221453.1394.4.1.2.0. [In Persian]
- Aliverdinia, A. and Alimardini, M. (2017). An Emprical Application of Routin Activities Theory in the Study of Studentsâ Deviant Behaviors. *Journal of Applied Sociology*, 28(3), 1-24 . 10.22108/jas.2017.21442. [In Persian]
- Akbar, L., Zuk, A. M., & Tsuji, L. J. (2020). Health and wellness impacts of traditional physical activity experiences on indigenous youth: A systematic review. *International journal of environmental research and public health*, 17(21), 8275. DOI:10.3390/ijerph17218275
- Behzadi, Hassan; Mahmoudi, Hassan. (2018). "Investigating the role of observational learning on the study status of male high school students based on Bandura's social cognitive theory." *Library and Information Science*, , 21(1), 25-54. [In Persian]
- Bokharaee, A. , Aghapoor, S. M. and Sattari Dolat Abad, A. (2015). A Study on the Impact of Sports Activities on the Rate of Youth Social Deviances. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 14(28), 67-87..https://fasname.msy.gov.ir/article_22.html?lang=en. [In Persian]

- SohrabiAsmaroud, M. and Najafi Tavana, A. (2022). The Indigenization of Criminology in Iran: Barriers and Requirements. *Criminal Law Research*, 13(1), 123-150. 10.22124/jol.2022.20733.2210.[In Persian]
- Cameron, Margaret., & MacDougall, Colin. (2000). *Crime Prevention Through Sport and Physical Activity*. Trends and Issues in Crime and Criminal Justice.
- Danesh Nari, Hamid Reza (2024) Sports and Crime: Critical Criminology of Sports (Translation). Tehran: Judiciary Publications. .[In Persian]
- Eyvazi, M. R. and Garrousi, A. (2020). Factors Affecting the Formation of Cultural Conflicts Faced by the University Students (Case Study: Students of Imam Khomeini International University). *Socio-Cultural Strategy*, 8(4), 83-108 20.1001.1.22517081.1398.8.4.4.6.[In Persian]
- Fowler, T. (2022). The Role Of Social Bonds, Self-Control, And Specific Interventions On Outcomes For Serious Juvenile Offenders. <https://digitalcommons.pvamu.edu/pvamu-dissertations/8/>
- Fryling, M. J., Johnston, C., & Hayes, L. J. (2011). Understanding observational learning: An interbehavioral approach. *The Analysis of verbal behavior*, 27(1), 191-203. <https://doi.org/10.1007/BF03393102>
- Garcia, L., & Patel, R. (2024). The role of mixed-method approaches in crime prevention studies. *Crime, Law and Social Change*, 81(2), 145-167.
- Ghafori, F. (2015). Tourism Development Model Based on Promotion of Traditional Games in Iran. *Sport Management Studies*, 6(24), 153-174. https://smrj.ssric.ac.ir/article_147.html?lang=fa. [In Persian]
- Hedayatnia, Z. , Veisia, E. and Karimi, M. (2024). A Study of Relationship between Native and Local Games on Cultural and Social Identity of the Citizens of Khuzestan Province. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 21(2), 109-147. <https://doi.org/10.22067/social.2024.83927.1403>. [In Persian]
- Kazemi, Y. , Heirani, A. and Mehrabiyan, G. (2017). The Effect of Local Games on Motor Development and Aggression of Preschool Children. *Journal of Sports and Motor Development and Learning*, 8(4), 593-606 . <https://doi.org/10.22059/jmlm.2017.61030>. [In Persian]
- Kotobi, F. , Razavi, M. H. and Naghizadeh, H. (2014). The Relationship between Leisure time and Delinquency Trends in Male Students with an Emphasis on Sporting Activities. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 13(24), 7-18. https://fasname.msy.gov.ir/article_65.html?lang=en. [In Persian]
- Kordlu, H. , Sajjadi, S. A. , Razavi, S. M. H. and Ramezanzade, M. (2016). The Role of Sport in Crime Prevention. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 15(32), 61-74 . https://fasname.msy.gov.ir/article_154.html?lang=en. [In Persian]
- Khaje Noory, B. and Hasheminia, F. (2010). Investigating the Relationship between Leisure Activities and Juvenile Delinquency: The Case of High School Students in Shiraz. *Ferdowsi University of Mashhad Journal of Social Sciences*, 7(1), <https://doi.org/10.22067/jss.v0i0.8776> . [In Persian]
- Manzari Tavakoli, M. H. , Shojaei, M. and Norouzi, K. (2021). Effects of Local Indigenous Games on Cognitive Function, Physical Literacy and Academic Achievement Among Children 8 to 12 Years Old. *Journal of Sports and Motor Development and Learning*, 13(3), 333-354. <https://doi.org/10.22059/jmlm.2021.327002.1593>. [In Persian]
- mirzaei, E. , ahmadi, Y. , bokharaei, A. and nayeibi, H. (2017). Law of escape and social ties: (Case study: Ahwaz city). *Sociological Cultural Studies*, 8(3), 97-123. https://socialstudy.ihs.ac.ir/article_2856.html?lang=en. [In Persian]
- Moradi, Mohaddesh; Mohammadi, Ali; Shahbakhsh, Parisa. (1401). "Review and analysis of selected indigenous and local games of Sistan and Baluchestan", Sixth National Conference on Sports Sciences, Physical Education and Social Health, <https://www.bahamayesh.com/cnf/5235>. [In Persian]
- Maseiro, I. (2022). "Evidence of Entertainment and Sports-Based Crime from Soccer Games in Brazil." *Journal of Sport Economics*, 23 (8), 1076-1095, from <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/15270025221085714>
- Najafi Tavana, Ali and Shatripour Esfahani, Shahid. (2012). Social prevention of crime in light of developments resulting from cultural globalization. *Criminal Law Doctrines*, 9(4), 55-84. https://cld.razavi.ac.ir/article_777.html

- Oluwajenyo, F. O., Akporaro, A. C., & Abdullahi, H. I. (2022). Social security as a panacea to kidnapping in south-west Nigeria: A theoretical review. *African Social Science and Humanities Journal*, 3(1), 26-42. DOI:10.57040/asshj.v3i1.52
- Piggott, C. L., Spray, C. M., Mason, C., & Rhind, D. (2025). Using sport and physical activity interventions to develop life skills and reduce delinquency in youth: a systematic review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 18(2), 1070-1095. DOI:10.1080/1750984X.2024.2349994
- sefidgar, A., khodadi, M. R. and Abdavi, F. (2023). The effect of indigenous-local games on the quality of leisure time and individual well-being of students (Case study: female students of elementary school in Selmas city). *Tourism and Leisure Time*, 8(16), 175-200. 10.22133/tlj.2024.427969.1129. [In Persian]
- Shahjahanpour, Saeed. (2017). "The Role of Culture in Crime Prevention". *Qanun Yar*, 4(4), 61-72, <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1317363>. [In Persian]
- shafazadeh, A. (2020). An Examination of Hirschi's Theory of Social Control from the Perspective of the Holy Quran. *Socio-Cultural Strategy*, 8(4), 109-133. 20.1001.1.22517081.1398.8.4.5.7. [In Persian]
- Shepherd, S. M., Delgado, R. H., Sherwood, J., & Paradies, Y. (2017). The impact of indigenous cultural identity and cultural engagement on violent offending. *BMC public health*, 18(1), 50 DOI:10.1186/s12889-017-4603-2.
- Stouwe, T., Gubbels, J., Castenmiller, Y. L., Van der Zouwen, M., Asscher, J. J., Hoeve, M., ... & Stams, G. J. J. (2021). The effectiveness of social skills training (SST) for juvenile delinquents: a meta-analytical review. *Journal of Experimental Criminology*, 17(3), 369-396 DOI:10.1007/s11292-020-09419-w
- Van Der Laan, A. M., Blom, M., & Kleemans, E. R. (2017). Exploring long-term and short-term risk factors for serious delinquency. In *Developmental and Life-course Criminological Theories* (pp. 295-314). Routledge. DOI:10.1177/1477370809337882
- van der Stouwe, T., Asscher, J. J., Hoeve, M., van der Laan, P. H., & Stams, G. J. J. (2016). Social skills training for juvenile delinquents: Post-treatment changes. *Journal of Experimental Criminology*, 12(4), 515-536 DOI:10.1007/s11292-016-9262-2
- Williams, T., & Chen, M. (2025). Statistical modeling in criminology: New perspectives on data-driven policy. *Crime, Law and Social Change*, 83(1), 89-112. <https://link.springer.com/journal/10611/volumes-and-issues>
- Zolfaghari, A. (2020). Analysis of Effective Factors on Social Harms in the Physical Structure of Suburban Neighborhoods of Yazd. *Physical Social Planning*, 7(3), 115-128. 20.1001.1.26455471.1399.7.3.8.9. [In Persian]